

Grammatiske metoder

Susanne Annikki Kristensen
Aalborg Universitet

1. Introduktion¹

Som grammatikunderviser ved Aalborg Universitet slår det mig år efter år, hvor lidt de studerende ved om grammatik og grammatisk analyse, når de begynder på danskuddannelsen. Der er intet galt med de studerende – de er intelligente, ambitiøse og videbegærlige – men alligevel er deres indgangsviden om grammatik temmelig begrænset. Miseren skyldes formentlig de grammatiske metoder, som de studerende er blevet præsenteret for tidligere i undervisningssystemet. Metoderne virker ikke – ellers ville mange flere studerende kunne finde mange flere led end blot subjektet og verbalet.

Derfor har jeg i 2016 lavet et forsøg med grammatikundervisningen. Forsøget er bygget op om to tests og ti undervisningsvideoer (flipped classroom). Den første test bliver givet ved den første kursusgang – inden undervisningen i grammatik går i gang. Som forberedelse til anden kursusgang bliver de studerende bedt om at se ti af mig producerede undervisningsvideoer, der præsenterer en formel tilgang til grammatik. I forbindelse med anden kursusgang får de studerende den anden test, der består af den samme tekst som i den første test. Den anden test gives, for at både de studerende og jeg kan se, om de har opnået en større forståelse for grammatik ved at se de ti undervisningsvideoer.

Artiklen præsenterer den formelle tilgang til grammatik samt nogle af resultaterne fra forsøget.

¹ Jeg skylder Peter Widell og Torben Andersen en stor tak for deres gode og konstruktive kritik, der har gjort min artikel meget bedre.

2. Screeningstest 1

I screeningstest 1 bliver de studerende bedt om at lave helsætningsanalyse af en tekst bestående af 13 helsætninger, hvoraf de fem har en eller flere finitte ledsætninger, mens en har en infinit ledsætning (en *at*-infinitiv, jf. Kristensen 2015)²:

- 1) *Kongen satte sig i tronsalen*
s v o a-----
- 2) *og befalede sine rådgivere at komme ind.*
k^s v io----- o-----
- 3) *Rådgiverne kunne berette, at hans undersåtter gjorde, hvad de skulle.*
s v----- o-----

- 4) *De gik glade på arbejde hver dag,*
s v fp a----- a-----
- 5) *og ingen talte om ændringer eller revolution, som kunne fratage kongen magten.*
k^s s v a-----

- 6) *Det var kongen meget tilfreds med.*
a-> v s sp----- <--a
- 7) *Mens han glædede sig over sit held, bragte hans tjener ham et brev, som han straks åbnede.*
a----- v s-----
io o-----
- 8) *Teksten var kort,*
s v sp

² Det skal siges, at der til både test 1 og 2 er knyttet et spørgeskema, som de studerende også skal besvare. I spørgeskemaet til test 1 undersøges de studerendes opfattelse af egne evner til grammatisk analyse samt deres opfattelse af grammatik i øvrigt. Ligesom det undersøges, hvor de har gået i folkeskole og har taget deres ungdomsuddannelse, herunder om de er blevet undervist i Almen Sprogforståelse. I spørgeskemaet til test 2 undersøges det, hvordan de studerende har forberedt sig til undervisningen, ligesom der er mulighed for, at de studerende kan kommentere undervisningsvideoerne. Af pladshensyn inddrages denne del af undersøgelsen ikke i artiklen.

- 9) *indholdet forstod kongen imidlertid først,*
 o v s a a
da han læste brevet anden gang.
 a-----
- 10) *Det handlede om høsten.*
 s v a-----
- 11) *Kornet var tilsyneladende i hus,*
 s v a a----
- 12) *og alligevel var der et problem.*
 k^s a v fs s-----
- 13) *Der var mider i kornet!*
 fs v s a-----

Testen er formuleret således, at den indeholder alle typer af nominale led (undtagen objektsprædikativet), ligesom den indeholder en infinit ledsætning og finitte ledsætninger, der er både foran- og efterstillet sætningsstammen. Derved skulle store dele af den basale grammatik være afdækket. Testen skal vise, om de studerende kan analysere helsætningerne, og om de kan genkende ledsætningerne som led i helsætningen.

3. Resultatet af screeningstest 1³

Undersøgelsen af test 1 foretages på baggrund af 52 besvarelser⁴, og den er foretaget således, at det noteres, om den studerende kan finde alle forekomster af et givent led, kun nogle forekomster eller ingen forekomster.⁵

³ Af pladshensyn begrænser jeg mig i artiklen til kun at behandle de studerendes genkendelse af subjekter, foreløbige subjekter, verbaler, objekter, subjektsprædikativer og ledsætninger.

⁴ Jeg har af metodologiske grunde udeladt de tests, hvor en studerende kun besvarer den ene test, fordi vedkommende ikke har deltaget i enten den første eller den anden kursusgang. Det ikke er muligt at spore frem- eller tilbagegang, hvis ikke begge test kan analyseres.

⁵ For det infinitte verbal gælder det, at der kun er én forekomst, hvorfor de studerende enten kan finde alle eller ingen forekomster.

Subjekter (+egentlige subjekter)		Objekter (-ledsætninger)	
Alle	0	Alle	2 / 3,8 %
Nogle	52 / 100 %	Nogle	41 / 78,8 %
Ingen	0	Ingen	9 / 17,3 %
Foreløbige subjekter		Subjektsprædikativer	
Alle	0	Alle	2 / 3,8 %
Nogle	1 / 1,9 %	Nogle	10 / 19,2 %
Ingen	51 / 98,1%	Ingen	40 / 77 %
Finitte verbaler		Ledsætninger	
Alle	35 / 67,3 %	Alle	1 / 1,9 %
Nogle	17 / 32,7 %	Nogle	8 / 15,4 %
Ingen	0	Ingen	43 / 82,7
Infinit verbal			
Alle	23 / 44,2 %		
Ingen	29 / 55,8 %		

For de fleste studerendes vedkommende gælder det, at de kan finde (de fleste) subjekter og finitte verbaler. Ingen kan derimod genkende de to foreløbige subjekter i henholdsvis helsætning 12 og 13. 25 studerende (48 %) annoterer ikke det egentlige subjekt i helsætning 12, og af dem, der gør, beskriver 22 (42,3 %) leddet som objekt, fire (7,7 %) annoterer det som et subjektsprædikativ, mens en enkelt (1,9 %) beskriver det som et adverbial. I helsætning 13 er det interessant at se, at der trods den manglende genkendelse af det foreløbige subjekt er ni studerende (17,3 %), der annoterer det egentlige subjekt som sådan, mens 19 (36,5 %) ikke annoterer leddet, 19 (36,5 %) beskriver det som et objekt, og fem (9,6 %) som et subjektsprædikativ. Forklaringen på, at der trods alt er ni studerende, der genkender det egentlige subjekt i helsætning 13, skal nok findes i, at leddet står lige efter det finitte verbal, mens det er det foreløbige subjekt, der står lige efter det finitte verbal i helsætning 12.

Det kommer ikke som den store overraskelse, at de studerende kan finde subjektet og verbalet. Disse led har gennem folkeskolen været

brugt til kommasætning, der spiller en væsentlig rolle i folkeskolens grammatikundervisning. Det er derfor mere interessant at se på, hvilke andre led i sætningen de studerende kan finde. Det enkle svar på det spørgsmål er, at de færreste studerende med sikkerhed kan finde ret mange andre led end subjektet og verbalet.

Objektet er det led, som de fleste studerende genkender – faktisk er det sådan, at de fleste studerende udnævner et hvilket som helst substantiv efter subjektet og verbalet til at være objekt. Et par eksempler kunne være:

<i>Kongen</i>	<i>satte</i>	<i>sig</i>	<i>i</i>	<i>tronsalen</i>
s	v			o

(Studerende 3)

<i>Kornet</i>	<i>var</i>	<i>tilsyneladende</i>	<i>i</i>	<i>hus</i>
s	v			o

(Studerende 11)

<i>De</i>	<i>gik</i>	<i>glade på</i>	<i>arbejde</i>	<i>hver</i>	<i>dag</i>
s	v		o		io

(Studerende 20)

Dette kunne tyde på, at de studerende i mange tilfælde laver en en-til-en korrespondance mellem en ordklasse og et sætningsled. Substantiver er for dem nominale led, hvilket de selvfølgelig også kan være, men ikke når de kombineres med en præposition.

Helsætning 1 og 9 rummer et objekt, der ikke involverer en ledsætning.⁶ Det er især objektet i helsætning 1, der volder de studerende problemer, idet kun to studerende (3,8 %) genkender leddet. Lidt bedre går det med objektet i helsætning 9, som 30 studerende (57,7 %) genkender. Af de 22 studerende (42,3 %), som ikke genkender leddet, vælger en (1,9 %) at annotere leddet som subjekt, mens 21 (40,4 %) undlader at annotere leddet. Dette viser det generelle billede, at mange

⁶ Helsætning 2, 3 og 7 rummer også objekter, men disse involverer på den ene eller den anden måde en ledsætning, og derfor behandles de sammen med ledsætningerne.

studerende genkender objektet, men at det så afgjort er lettest for dem, hvis objektet består af en substantiv. Refleksive pronominer og ledsætninger (jf. nedenfor) bliver sjældent genkendt som objekter.

Hvis objektet er en ledsætning, bliver leddet som oftest ikke genkendt af de studerende; i det hele taget er ledsætninger stort set ukendte størrelser for de allerfleste. Otte studerende (15,4 %) annoterer den infinitte objektsledsætning i helsætning 2, mens to (3,8 %) annoterer den finitte objektsledsætning i helsætning 3. I helsætning 7 består objektet af en kerne og en relativsætning, og kernen bliver annoteret af 41 studerende (78,8 %), men kun tre af disse studerende (5,8 %) annoterer relativsætningen. I helsætning 5, 7 og 9 finder vi ligeledes ledsætninger; i helsætning 5 forekommer en relativsætning som en del af adverbialet, og i helsætning 7 og 9 udgør ledsætningerne adverbialer. Kun en studerende (1,9 %) genkender relativsætningen i helsætning 5. Den foranstillede ledsætning i helsætning 7 bliver genkendt af en studerende, mens ingen genkender ledsætningen i helsætning 9.

Når de studerende som oftest ikke genkender ledsætningerne, skyldes det, at de ”analyserer på kommaerne”:

<i>Rådgiverne</i>	<i>kunne berette,</i>	<i>at</i>	<i>hans undersåtter</i>
s	v-----		s-----
<i>gjorde,</i>	<i>hvad</i>	<i>de</i>	<i>skulle</i>
v		s	v

Helsætning 2, analyseret af Studerende 21

Det, jeg kalder at ”analysere på kommaerne”, betyder, at de studerende sideordner hel- og ledsætninger, hvorved ledsætningerne bliver analyseret på samme niveau som helsætningerne. Det peger på, at de studerende ikke er opmærksomme på underordningsforhold, men de går alene efter at analysere subjekter og verbaler, som de har gjort siden folkeskolen for at finde frem til stedet for kommasætning.

Vi finder subjektsprædikativer i helsætning 6 og 8. Helsætning 6 volder de studerende mange problemer, og den bliver da også yderligere besværliggjort af, at der i sætningens fundament optræder en styrelse for en præposition, der er strandet på sætningsskemaets A-plads. Derimod skulle helsætning 8 være lige til at gå til for de fleste

studerende. Fem studerende (9,6 %) annoterer *meget tilfreds* som subjektspredikativ i sætning 6. De øvrige studerende annoterer enten ikke leddet (24 studerende / 46,2 %), eller de gør leddet til objekt (14 studerende / 26,9 %), adverbial (7 studerende / 13,5 %) eller indirekte objekt (2 studerende / 3,8 %). Subjektspredikativet i sætning 8 genkendes af syv studerende (13,5 %), mens de øvrige studerende enten ikke annoterer leddet (25 studerende / 48,1 %), eller annoterer det som objekt (14 studerende / 26,9 %), adverbial (4 studerende / 7,7 %) eller indirekte objekt (1 studerende / 1,9 %). Heraf følger, at de studerende ikke er så bekendte med subjektspredikativet, som de er med objektet, og objektet er da også det led, som de studerende oftest skyder på, når de fejlanalyserer subjektspredikativet.

Det kan på baggrund af test 1 konkluderes, at de studerende har en nogenlunde sikkerhed i at finde subjekter og verbaler – de foreløbige subjekter genkendes dog ikke, hvorfor alle egentlige subjekter ikke findes. Af andre ledtyper er objektet det led, som de studerende har mest sikkerhed i at finde, idet de dog sjældent genkender objektet, når det udgøres af en finit eller en infinit ledsætning. I det hele taget er ledsætninger ukendt område for de allerfleste studerende. De fleste studerende er ligeledes meget usikre, når det kommer til subjektspredikativer, og mange studerende undlader at annotere leddet, eller alternativt annoteres det som objekt. Problemet med mange studerendes manglende viden om grammatik skyldes formentlig den metode, som de har brugt til analyse; en metode, som de er blevet undervist i siden folkeskolen.

4. De studerendes grammatiske metoder

Direkte adspurgt svarer otte studerende, at de i undervisningen i Almen Sprogforståelse (AP) på gymnasiet havde brugt bogen *Babelstårnet* (2005). De resterende studerende har enten ikke haft AP, eller de kan ikke huske, hvilken bog de brugte. På mange måder er *Babelstårnet* en udmærket repræsentant for de grammatiske metoder, som i dag bliver brugt overalt i folkeskolen og på ungdomsuddannelserne. For at få et indblik i de studerendes grammatiske metoder bliver *Babelstårnets* definitioner på subjektet, verbalet, objektet og subjektspredikativet gennemgået her:

”Sætningens vigtigste led, kernen i sætningen, er det, som angiver handling eller tilstand – ’hvad der sker’. Dette kaldes verbaledet (udsagnsleddet). Til dette led er der knyttet et subjekt (grundled), der fortæller, hvem der handler.”
(Christensen et al. 2005: 29)

”Det direkte objekt er den genstand, som verbalets handling er rettet mod. For at finde det direkte objekt spørger man: *Hvad spiser Oskar?*”
(Christensen et al. 2005: 30)

”Subjektsprædikatet angiver en egenskab eller identitet hos subjektet. Subjektsprædikat findes især ved verberne: *være, blive, hedde, kaldes, synes, anses for*. For at finde subjektsprædikatet, spørger man: *Hvad er Oskar?*”
(Christensen et al. 2005: 31)

Babelstårnet benytter sig af de to gængse metoder til grammatisk analyse, nemlig scenariemodellen og spørgemetoden (Kristensen 2016). Scenariemodellen trækker på de semantiske roller, hvor subjektet er ”den der handler”, objektet er ”den genstand, som verbalet er rettet imod”, mens det indirekte objekt er den, der nyder godt af en handling osv. Det kan være udmærket at arbejde med semantiske roller, når man skal lave semantiske analyser, men jeg går grundlæggende ind for at holde semantisk og grammatik så adskilt som muligt efter devisen – hver ting til sin tid – og dertil kommer, at metoden slet ikke er velegnet til grammatisk analyse; i en sætning som *han har berøvet hende hendes bedste år*, er det fx svært at godtage, at *hende* er den, der nyder godt af handlingen. Dertil kommer, at passive konstruktioner eller upersonlige konstruktioner som *det sner* eller *det regner* ofte vil give de studerende problemer med at bruge scenariemodellen, for hvem handler i disse konstruktioner?

Ved spørgemetoden⁷ stilles der spørgsmål til sætningens indhold snarere end til sætningens form: For at finde objektet spørger man *hvad* + verbal + subjekt. Problemet er, at man stiller det samme spørgsmål for at finde subjektsprædikativet: *hvad* + verbal + subjekt. Man kan selvfølgelig sige, at Babelstårnet opregner nogle af kopulaverberne, der medfører, at man skal lede efter subjektsprædikativet, men faktum er, at de studerende ofte ikke finder subjektsprædikativet i test 1, og at mange studerende annoterer leddet som et objekt (jf. afsnit 3).

Der er ingen tvivl om, at de studerende benytter sig af spørge-metoden, når de analyserer. Det ses især, når de skal analysere komplekse verbaler – i testen ses verbalfrasen *kunne berette* i helsætning 3, og hele 13 studerende (25 %) analyserer *berette* som objekt, hvilket formentlig skyldes, at de har brugt spørgemetoden til at finde leddene⁸:

verbal: **jeg** kunne
subjekt: **hvem** kunne; svar: *rådgiverne*
objekt: **hvad** kunne rådgiverne; svar: *berette*

Noget andet er, at de studerende ikke stiller spørgsmål til sætningen, men til sig selv, hvorved de analyserer ved hjælp af deres forforståelse af verdens indretning. Når jeg på første kursusgang beder dem bruge spørgemetoden til at analysere helsætningen:

Peter giver Yrsa ikke blomster

mener størstedelen, at sætningen ikke er grammatisk korrekt, og at den ikke kan analyseres. I den vestlige kultur er det normalt mænd,

⁷ Spørgemetoden har været kendt i dansk grammatikundervisning i hvert fald så langt tilbage som i 1903, hvor Frøken Ingerslev i sin *Lille dansk Sproglære* fx definerer subjektet: ”Det [subjektet] kendes altsaa paa, at det er den Del af Sætningen, vi faar til Svar, naar vi spørger ved at sætte *hvem* eller *hvad* foran Prædikatet.” (Ingerslev 1903:10).

⁸ Vi ser godt nok en tilsvarende analyse hos Mikkelsen (1923: 80), men intet tyder på, at de studerende i øvrigt bruger Mikkelsens metoder, så ligheden må anses for tilfældig.

der giver kvinder blomster, så når sætningen udtrykker det modsatte forhold, at en kvinde giver en mand blomster, bryder forforståelsen og dermed analyseevnen sammen. Det samme gør sig gældende ved sætningen:

<i>Zebraen</i>	<i>giver</i>	<i>hesten</i>	<i>ikke</i>	<i>æslet</i>
o/io	v	s	a	io/o

hvor det ikke er naturgivent, at hverken zebraen, hesten eller æslet giver en anden artsfælle noget som helst. Også denne konstruktion har de studerende problemer med at analysere med deres hidtidige metoder. Dertil kommer, at hverken spørgemetoden eller scenariemodellen kan opfange, at ovenstående sætning kan have to forskellige grammatiske analyser, og at vi ikke kan afgøre, hvilken der er den "rigtige". For hverken spørgemetoden eller scenariemodellen giver anvisninger på, hvordan vi skal finde de led, vi leder efter. Ingen af metoderne involverer den danske rigide ledfølge.

Der er altså forskellige grunde til, at jeg ikke er særlig begejstret for de grammatiske metoder, som bliver brugt mange steder i uddannelsessystemet. Den væsentligste grund er, at de ikke virker. De studerende har været udsat for metoderne i mange år, men de giver ofte ingen anvisninger på, hvad man skal lede efter i hvilke typer af sætninger, og det medfører, at de studerende leder efter alle typer af led i alle sætninger. Dette bekræftes ved, at mange studerende i test 1 ikke ser noget problem i, at der skulle optræde både objekter og subjektsprædikativer i den samme helsætning:

<i>Det</i>	<i>var</i>	<i>kongen</i>	<i>meget tilfreds</i>	<i>med</i>
s	v	o	sp-----	

(Studerende 9)

[...]	<i>der</i>	<i>var</i>	<i>mider i</i>	<i>kornet</i>
	sp	v	o	io

(Studerende 11)

Lad mig understrege igen, at der intet er galt med de studerende. De bruger blot de grammatiske metoder, som de er blevet præsenteret for i undervisningssystemet; metoder, som ikke giver gode eller rigtige grammatiske analyser, fordi de ikke trækker på forekomstrelationerne mellem leddene eller for den sags skyld giver anvisning på, hvor vi skal finde de enkelte led i sætningen. På den første undervisningsgang bruger jeg derfor tid på at gøre de studerende bevidste om, hvilke grammatiske metoder de har brugt hidtil, for derved bliver det lettere at bevidstgøre dem om metodernes problemer.

5. Den formative grammatiske metode

Eftersom der ikke er afsat meget tid til grammatikundervisning, har jeg valgt at benytte mig af flipped classroom (i stil med Devlin 2012). Som forberedelse til anden undervisningsgang bliver de studerende derfor bedt om at se ti undervisningsvideoer på i alt 115 minutter, som præsenterer hovedtrækkene i den formative grammatik. Metoden er udviklet på Aalborg Universitet (se fx Kristensen 2005 og 2016), og den inddrager universelle, generelle og sprogspecifikke kriterier ved leddefinitionerne, idet den grammatiske metode har til formål at formulere et beskrivelsesapparat, som kan bruges ved beskrivelse af i princippet alle sprog.

Udgangspunktet er at få klarlagt, hvad vi leder efter i en grammatisk analyse, for det er lettere at finde noget, når man ved, hvad man leder efter. Her kan Hjelmsslevs forskellige afhængighedsrelationer være en hjælp til at afgøre relationen mellem leddene i sætningen:

- a) gensidig afhængighed: $a \leftrightarrow b$
 - b) ensidig afhængighed: $a \rightarrow b$
 - c) friere afhængighed: $a - b$
- (Frit opstillet efter Hjelmsslev 1943)

Der er gensidig afhængighed mellem subjektet og verbalet, som indgår i neksusforbindelsen (Diderichsen 1971 (1946)). De øvrige led i sætningen er ensidigt afhængige af subjektet og verbalet. Mange studerende leder efter alle typer af led i alle typer af sætninger, men det er uhensigtsmæssigt, fordi leddenes forekomst er betinget af verbalets type. Dette kan vises i tre modeller:

Kopulaverber:

s ↔ v → sp (subjektsprædikativ)
→ a (adverbial)

være, blive, hedde, synes, kaldes, anses for, ligne, se ud som, være som

Transitive verber:

s ↔ v → o (objekt) → io (indirekte objekt)
→ op (objektsprædikativ)
→ a (adverbial)
→ fp (frit prædikativ)

købe, sælge, spise, hente, male ...

Intransitive verber:

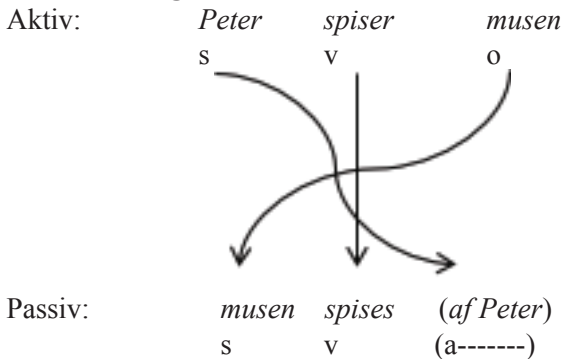
s ↔ v → a (adverbial)
→ fp (frit prædikativ)

løbe, sove, sidde, ligge ...

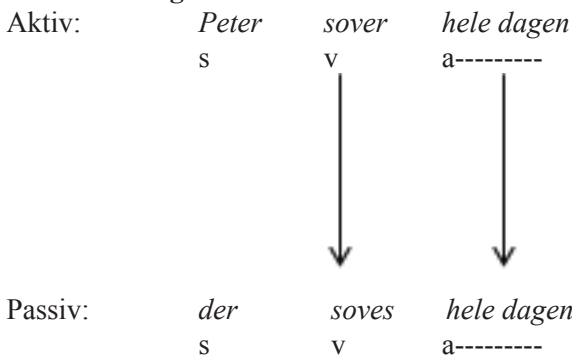
Modellerne må antages at være universelle for så vidt, at det gælder for alle sprogs transitive verber, at det første, man skal lede efter ud over subjektet, er objektet, og hvis et sådant findes, kan man lede efter et indirekte objekt eller et objektsprædikativ. Ved intransitive verber er der ingen grund til at lede efter andet end det obligatoriske subjekt samt adverbialer og frie prædikativer. På den måde kan modellerne være med til at begrænse søgefeltet – man skal kun lede efter de typer af led, som kan forekomme sammen med et givent verbal.

Hvordan kan vi kende forskel på verberne? Listen af kopulaverber er begrænset, og jeg foreslår altid, at den læres udenad. Dermed har man automatisk styr på 1/3 af verbaltyperne. Hvis ikke verbet er et kopulaverbum, er det transitivt eller intransitivt. Forskellen på de to typer af verber er en forskel på muligheden for passivvending:

Passivvending af transitive verber

Passivvending af intransitive verber

Transitive verber kan passivvendes med den aktive sætnings objekt som subjekt i den passive, og subjektets materiale kan fx være en substantivisk frase. De intransitive verber har intet objekt, der kan gøres til subjekt for den passive sætning, hvorfor subjektet for det passive intransitive verbum kun kan være det upersonlige pronomen *der*.

Nu ved vi, hvad vi leder efter, og det næste punkt bliver at finde leddene i sætningerne. Her kommer begrebet syntaktisk signifikation (Göttsche 1994) ind i billedet. Spørgsmålet er, hvordan et led giver sig til kende som led i de forskellige sprog. Der er grundlæggende fire måder:

- 1) topologi (som i dansk og engelsk)
- 2) morfologi (som i finsk og latin)
- 3) toner (som i det nilosahariske sprog berta)
- 4) blandinger (som i tysk og tyrkisk)

Dansk er et topologisk sprog, og vi skal finde leddene ved at se på leddenes rækkefølge i sætningen. Finsk og latin er derimod morfologiske sprog, hvor rækkefølgen er om ikke helt fri så i hvert fald næsten fri, fordi der i sprogene er tilstrækkeligt mange kasus til at angive, hvad der er hvad i sætningen. Berta er et tonesprog, hvor det er toner (og til dels topologi), der angiver den syntaktiske signifikation (Andersen 1996). Sidst men ikke mindst er tysk og tyrkisk morfotopologiske sprog, idet sprogene har tilstrækkeligt mange kasus til at angive, hvad der er hvad i sætningen, og samtidig er der en relativt fast ledfølge.⁹ Syntaktisk signifikation og måden, den finder sted på i sprogene, er generelle egenskaber ved sprog – vi skal altid vide, hvordan vi skal lede efter leddene i et givent sprogs sætninger – det er fundamentet for forståelse af sætningernes betydning og mening.

Vi har fået fastslået, at dansk er et topologisk sprog, hvor rækkefølgen af leddene er afgørende for den syntaktiske signifikation. Det næste bliver så at klarlægge den specifikke danske ledfølge, der er forskellig fra andre topologiske sprogs:

1	2	3	4	5	6	7
æslet	<i>har</i>		<i>ikke</i>	<i>givet</i>	<i>zebraen</i> <i>hesten</i>	<i>i dag</i>
<i>i dag</i>	<i>har</i>	æslet	<i>ikke</i>	<i>givet</i>	<i>zebraen</i> <i>hesten</i>	
<i>zebraen</i>	<i>har</i>	æslet	<i>ikke</i>	<i>givet</i>	<i>hesten</i>	<i>i dag</i>

I undervisningsvideoerne bliver de studerende præsenteret for en stærkt reduceret udgave af Diderichsens (1971 (1946)) hovedsætningsskema. For nemheds skyld gives sætningsskemaets pladser ikke navne i undervisningsvideoerne, men nummereres blot fra 1 til 7. De studerende får at vide, at det finitte verbum altid skal placeres på plads 2, at

⁹ Pga. pladsbegrænsning har jeg ikke mulighed for at uddybe de sprogtypologiske forhold ved syntaktisk signifikation. Jeg henviser derfor blot til Kristensen 2016.

negationen *ikke* (hvis den forekommer) altid skal placeres på plads 4, og at det infinitte verbum (hvis det forekommer) altid skal placeres på plads nummer 5. De øvrige led i sætningen findes i henhold til deres forskellige muligheder for placering i sætningsskemaet. For subjektet gælder det, at det enten er placeret på plads 3, og hvis der ikke står noget mellem det finitte verbum og negationen, er subjektet placeret på plads 1, som det er tilfældet i den første af ovenstående konstruktioner. Subjektet kan imidlertid også placeres på plads 6, men det kræver i så fald, at der tidligere i konstruktionen (på plads 1 eller 3) forekommer et foreløbigt subjekt. I den anden og den tredje konstruktion står der noget mellem det finitte verbum og negationen *ikke*, og der er ikke tale om et pronomen i akkusativ, der kan fungere som objekt eller indirekte objekt; derfor må der være tale om sætningens subjekt. For det indirekte objekt og objektet gælder det, at de normalt placeres på plads 6 og i nævnte rækkefølge, som vi ser det i den anden konstruktion. Objektet eller det indirekte objekt kan imidlertid også placeres sætningsinitialt, og leddene har da i talesprog tryk. Problemet er, at vi syntaktisk set ikke kan vide, om det er objektet eller det indirekte objekt, der er placeret sætningsinitialt i den tredje af ovenstående konstruktioner – frekvensmæssigt er der størst sandsynlighed for, at det er objektet, idet det substantiviske indirekte objekt sjældent placeres sætningsinitialt, men strengt taget kan vi ikke vide det. Deraf følger, at den tredje af ovenstående konstruktioner er syntaktisk tvetydig og uafgørbar.¹⁰

6. Resultatet af screeningstest 2

Efter at de studerende havde set de ti undervisningsvideoer blev de ved næstfølgende undervisningsgang bedt om at lave screeningstest 2¹¹, og der var igen afsat 15 minutter til testen. Resultatet følger her:

¹⁰ Der er selvfølgelig meget mere at sige om de enkelte pladser, og der bliver sagt meget mere i undervisningsvideoerne om bl.a. subjektsprædikativets og objektsprædikativets placering, men pladsen her tillader ikke en grundigere redegørelse.

¹¹ Man kan rimeligvis kritisere min metode for at bruge den samme tekst i både test 1 og 2. Årsagen til, at jeg bruger samme tekst, er, at de studerende skal have muligheden for at opdage, at de har rykket sig grammatisk. Jeg har tidligere år brugt forskellige tekster i screeningstestene, men der kunne de studerende ikke se deres egen frem- eller tilbagegang. Blandt mange af de studerende er der den generelle opfattelse (som også skinner igennem i spørgeskemaet til test 1), at grammatik er

Subjekter (+egentlige subjekter)	Screening 1	Screening 2
Alle	0	10/19,2 %
Nogle	52/100 %	42/ 80,8 %
Ingen	0	0
Foreløbige subjekter		
Alle	0	10/19,2 %
Nogle	1/1,9 %	8/15,4 %
Ingen	51/98,1%	34/65,4 %
Finitte verber		
Alle	35/67,3 %	23/44,2 %
Nogle	17/32,7 %	29/55,8 %
Ingen	0	0
Infinit verbum		
Alle	23/44,2 %	34/65,4 %
Ingen	29/55,8%	18/34,6 %
Objekter (-ledsætninger)		
Alle	2/3,8 %	3/5,8 %
Nogle	41/78,8 %	24/46,2 %
Ingen	9/17,3 %	25/48,1 %
Subjektsprædikativer		
Alle	2/3,8 %	17/32,7 %
Nogle	10/19,2 %	7/13,5 %
Ingen	40/77 %	28/53,8 %
Ledsætninger		
Alle	1/1,9 %	1/1,9 %
Nogle	8/15,4 %	16/30,8 %
Ingen	43/82,7	35/67,3 %

Som det kan ses af skemaet, er der stor forskel på de studerendes præstationer i test 1 og 2, og som det skal vise sig (jf. nedenfor), når

næsten umuligt at lære. Ved at bruge den samme tekst i de to tester opdager i hvert fald nogle af de studerende, at grammatik måske ikke er så svært, som de først troede.

mange studerende kun at fuldanalysere de første seks helsætninger i test 2, hvilket får konsekvenser for det samlede testresultat. De studerende er i test 2 i højere grad i stand til at finde foreløbige subjekter, hvorfor også andelen af studerende, der finder alle (egentlige) subjekter, bliver større. Der er dog stadig 34 studerende (65,4 %), der ikke finder nogen foreløbige subjekter, og af disse annoterer 26 (76,5 %) ikke det egentlige subjekt, mens tre (8,8 %) annoterer det som subjektsprædikativ, og fem (14,7 %) annoterer det som objekt. At de studerende ikke annoterer det egentlige subjekt, skyldes for langt størstedelen, at de ikke er nået til at analysere konstruktionerne, som kommer til sidst i testen. At nogle annoterer det egentlige subjekt som et subjektsprædikativ kan forklares (og måske endda forsvares) ved, at begge helsætningers finitte verbal er *var*, der kan medføre subjektsprædikativer, når det fungerer som et kopulaverbum.¹²

Det samme styrkede billede ses ved subjektsprædikativet, hvor kun to studerende (3,8 %) kunne finde alle subjektsprædikativer i test 1, mens 17 studerende (32,7 %) kan finde alle leddene i test 2. Helsætning 6 er som nævnt besværliggjort ved, at der i fundamentet forekommer en styrelse for en strandet præposition på A-pladsen, og det har forvirret mange studerende. 20 studerende (38,5 %) finder subjektsprædikativet, mens 13 (25 %) annoterer leddet som et adverbial, fire (7,7 %) annoterer det som et objektsprædikativ (fordi de betragter styrelsen som et objekt), og 12 (23,1 %) annoterer ikke leddet. Mange studerende når ikke at analysere meget mere end de seks helsætninger, og det betyder, at 25 studerende (48,1 %) ikke annoterer subjektsprædikativet i helsætning 8. 21 studerende (40,4 %) finder subjektsprædikativet, mens to (3,8 %) annoterer det som et objektsprædikativ, og fire (7,7 %) annoterer det som et adverbial. Billedet viser altså en større forståelse for, hvornår der kan forekomme subjektsprædikativer, og andelen af fejlanalyser er blevet reduceret.

¹² De finitte verber i helsætning 12 og 13 fungerer ikke som kopulaverber men som intransitive verbaler. Et kopulaverbum som *være* har ingen semantisk betydning – dets funktion er alene at sætte subjektsprædikativet i forbindelse med subjektet. Når *være* fungerer som et intransitivt verbum, har det derimod semantisk betydning: *moder er i køkkenet* ('forekommer'/'er tilstede') og *Moder er ikke mere* ('lever') er bare et par eksempler på, at *være* kan fungere som et intransitivt verbum med semantisk betydning.

Billedet bliver lidt mere uklart, når det kommer til spørgsmålet om at genkende objektet. I test 1 annoterede mange studerende et hvilket som helst substantiv efter subjektet og verbalet som et objekt. Det er ikke tilfældet i test 2. Hvor kun to studerende (3,8 %) genkendte alle objekter i test 1, genkender tre studerende (5,8 %) alle objekter i test 2. Det ser dog ud til, at de studerende finder færre objekter i test 2 i forhold til test 1. Det er der flere grunde til. Der er stadig problemer med det refleksive pronomen i helsætning 1, som på dette tidlige tidspunkt i forløbet ikke er blevet behandlet. Mange studerende genkender stadig ikke alle ledsætninger, hvilket går stærkt ud over objekterne, fordi de fleste objekter udgøres af enten en infinit eller en finit ledsætning. Som sagt er der en grænse omkring helsætning 6, og det betyder, at antallet af studerende, der genkender objektet i helsætning 7 reduceres fra 41 (78,8 %) i test 1 til 20 (38,5 %) i test 2. Det samme fald ses ved genkendelsen af objektet i helsætning 9, der reduceres fra 30 (57,7 %) i test 1 til 20 (38,5 %) i test 2. Dette er begrundelsen for faldet i genkendelsen af objektet. Når det er sagt, er der også sket fremskridt. Hvor otte studerende (15,4 %) genkendte den infinitte objektsledsætning i test 1, genkender 12 (23,1 %) nu leddet som et objekt. I test 1 genkendte to studerende (3,8 %) objektsledsætningen i helsætning 3, og det antal stiger i test 2 til 13 studerende (25 %). Der er altså flere studerende i test 2, der genkender objektsledsætningerne.

I test 1 viste det sig, at de fleste studerende ikke kunne genkende ledsætninger. Otte studerende (15,4 %) genkendte den infinitte ledsætning i test 1, men dette antal stiger i test 2 til 12 (23,1 %). Objektsledsætningen i helsætning 3 blev genkendt af to studerende (3,8 %) i test 1, men dette antal stiger i test 2 til 13 (25 %). I test 1 genkendte tre studerende den relative ledsætning, som er knyttet til objektet i helsætning 7, og i test 2 er det antal uforandret. Relativledsætningen, der er knyttet til adverbialet i helsætning 5 blev genkendt af én studerende i test 1, og antallet stiger i test 2 til fem (9,6 %). Den foranstillede adverbielle ledsætning i helsætning 7 bliver i både test 1 og test 2 kun genkendt af en studerende, mens den efterstillede ledsætning i helsætning 9 i test 2 bliver genkendt af fire studerende (7,7 %) mod ingen i test 1.

Der er ingen tvivl om, at de studerende har rykket sig, efter at de i 115 minutter er blevet undervist i en mere formel tilgang til grammatisk analyse. Kvantitativt set har de studerende rykket sig fra i gennemsnit at kunne finde 15,5 % af alle leddene ud over subjektet og verbalet til i gennemsnit at kunne finde 32,4 %.

Den mest afgørende forskel er, at de studerende ikke når så langt i test 2. Man skulle måske tro, at det var en tilbagegang, men jeg ser det derimod som en klar fremgang. Sagen er, at de studerende nu ikke længere blot finder subjekter og verbaler i alle sætninger – helsætninger som ledsætninger – mens de øvrige led ofte ikke annoteres eller annoteres forkert. De studerende annoterer derimod alle led i de sætninger, de når. Det betyder, at en del studerende kun når til at analysere helsætning 6, men deres analyser demonstrerer til gengæld en forståelse for forekomstrelationen mellem leddene i sætningen, og de finder langt flere led pr. helsætning i test 2 end i test 1.

I test 2 er der heller ingen studerende, der annoterer et hvilket som helst substantiv efter verbalet og subjektet som et objekt. Det betyder, at de studerende nu ikke længere laver en en-til-en korrespondance mellem en ordklasse og et led. Der er altså sket noget med de studerendes analysemetode og deres forståelse for grammatik. Hvor de studerende i test 1 ofte brugte spørgemetoden, hvilket medførte, at det infinitte verbum i helsætning 3 blev annoteret som et objekt af 13 studerende (25 %), annoterer 36 studerende (69,2 %) nu det infinitte verbum som sådan, mens kun to (3,8 %) analyserer det som et objekt. Dette kunne antyde, at spørgemetoden for en stor del er blevet lagt på hylden til fordel for en analyse baseret på forekomstrelation. At de studerende så ikke når så langt, er ikke et problem, idet analysehastigheden vil forøges i takt med, at de får større erfaring med at bruge forekomstrelationer og leddenes placering i sætningen som analysemodel.

7. Konklusion

Artiklen har behandlet resultaterne fra et forsøg med flipped classroom i grammatikundervisningen ved Aalborg Universitet i efteråret 2016. Forsøget skulle højne de studerendes forståelse for forekomstrelationer

mellem sætningens led og leddenes placering i danske helsætninger. De fleste studerende viste i test 1, at de i deres grammatiske analyser som oftest sidestillede helsætninger og ledsætninger, ligesom de brugte spørgemetoden. Det medførte mange fejlanalyser, hvoraf den mest frekvente var, at de studerende analyserede et hvilket som helst substantiv efter subjektet og verbalet som et objekt. De studerende blev i forsøget bedt om at se ti undervisningsvideoer, hvori hovedtankerne i den formative grammatiske metode blev præsenteret. Den grammatiske metoder inddrager universelle, generelle og sprog-specifikke kriterier ved definitionen af sætningens led. Efter at have set undervisningsvideoerne blev de studerende testet igen, og denne gang viste testen, at de havde opnået en større forståelse for, hvad grammatik er. Den største forskel var, at de studerende i test 2 havde opnået en ny analysemetode, hvor de analyserede alle led i de sætninger, de nåede. De analyserede ikke længere kun subjektet og verbalet i alle hel- og ledsætninger, men de brugte forekomstrelationerne til at finde alle led i sætningerne. Det betød, at mange studerende kun nåede halvdelen af testen, men dette til trods fandt de studerende procentvis mange flere led ud over subjektet og verbalet i test 2. Der er altså noget, der tyder på, at den formative grammatik kan tilbyde de studerende en forklarings- og analyseramme, som de kan forstå relativt hurtigt – ved forsøgets afslutning havde de studerende trods alt kun modtaget 115 minutters undervisning i form af videoer. Det ville derfor være ønskeligt, hvis mere formelle grammatiske metoder kunne udbredes til hele undervisningssystemet, hvorved vi på universitetet ikke skulle bruge tid på praksisundervisning, men kunne beskæftige os meget med grammatiske spørgsmål af mere teoretisk karakter, når de studerende begynder på deres uddannelse.

Litteratur

- Andersen, Torben (1996) Absolutive and nominative in Berta. *Proceedings of the Fifth Nilo-Saharan Linguistics Colloquium, Nice, 24-29 August 1992*.
Par Robert Nicolai & Franz Rottland (udg.). Köln: Köppe Verlag:39-69.

- Christensen, Bent, Karen Folmar, Marianne Steen Larsen & Chr. Gorm Tortzen (2005) *Babelstårnet. Almen Sprogforståelse*. København: Gyldendalske Boghandel.
- Devlin, Keith (2012) *Mooc talk*. <http://mooc talk.org/2012/09/> (tilgået oktober 2016).
- Diderichsen, Poul (1971 (1946)) *Elementær Dansk grammatik*. 3. udg. 5. opl. København: Gyldendal.
- Göttsche, Hans (1994) *Deviational Syntactic Structure. A Constrastive Linguistic Study in the Syntax of Danish and Swedish*. Doktordisputats, Göteborgs universitet.
- Ingerslev, Frøken (1903) *Lille dansk Sproglære. Udarbejdet til Brug for "Købmandsskolen"*. København: Det Nordiske Forlag.
- Kristensen, Susanne Annikki (2005) *Syntagmatiske Strukturer. Frasestrukturelle beskrivelser af adverbelle udtryk i dansk og finsk*. Ph.d.-afhandling, Aalborg Universitet.
- Kristensen, Susanne Annikki (2015) *Infinitte ledsætninger. 15. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog, 9.-10. oktober 2014*:197-216.
- Kristensen, Susanne Annikki (2016) *Grammatiske grundbegreber. Sætningen, ordet og sproget*. 2. udg. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Mikkelsen, Kristian (1923) *Dansk Sproglære for Seminarier*. 5. udg. København: P. Haase & Søn's Forlag.